

עיתון התורה

הרב שלמה לוונשטיין שליט"א

לקט פירושים מתוך שיעור פרשת שבוע
בביהכ"ס "דברי שיר" רח' זכריה 4 ב"ב יום חמישי בשעה 22:00

גליון מספר 158

יום הכיפורים תשע"א

ועינתם את נפשותיכם

שמים. אבל אם כבר חטאנו, אז והצילנו וכפר על חטאתנו למען שמך - אני ה' לאחר שיחטא האדם ויעשה תשובה.

"אשרי האיש אשר לא הלך בעצת רשעים ובדרך חטאים לא עמד ובמושב ליצים לא ישב כי אם בתורת ה' חפצו וגו'"
(תהילים א')

שמעתי דיוק נחמד מהרב שלמה ספדיאל מדוע נאמר אשרי האיש אשר לא הלך, מדוע לא כתוב אשר לא הולך? והסביר, שכאשר יש לאדם נסיון, שחבריו או סביבתו הולכים עכשיו לבלות, ולעשות דברים אשר יש בהם הנאה רגעית. באותו זמן אי אפשר לומר אשרי האיש מפני שבאותו הזמן של הנסיון קשה לו להתמודד. אבל עוברות שנים, וכאשר מסתכלים אחורה, והאדם הזה שויתר על כל מיני תענוגים מפורקקים והתגבר על יצרו הרע, זכה ונהיה תלמיד חכם וכו' וכו', וחבריו הלכו לאן שהלכו, אז אשרי האיש אשר לא הלך, בעבר.

"על חטא שחטאנו לפניך ביצר הרע"

הרמב"ן בפרשת כי תבוא על הפסוק "למען ספות הרוה את הצמאה", מסביר, שלכל אדם יש תאוות שהקב"ה ברא אותם ביחד איתו. אלא, שיש אנשים שממלאים את תאוותם עד הסוף, עד שמתאוה נורמלית כבר אין להם הנאה. ואז הולכים לחפש תאוות חדשות שאדם נורמלי לא מבין מה יש כאן ומה טעם יש בהם.

אומר הרמב"ן: וזו הכוונה של הפסוק, למען ספות הרוה את הצמאה. כי נפש צמאה יקרא רוח. והתאוה יקרא צמאה. והטעם כי נפש האדם הרוה שאיננה מתאוה לדברים הרעים לה כאשר תבוא בליבו קצת התאוה והוא ימלא תאוותו, אז יוסיף בנפשו תאוה יתרה והיא תהיה צמאה מאד לדבר ההוא שאכל או שעשה יותר מבראשונה, ומתאוה עוד לדברים רעים שלא היתה מתאוה להם בתחילה. ועיין שם בדוגמאות שמביא הרמב"ן.

ולפי זה, ניתן להסביר מהו "על חטא שחטאנו לפניך ביצר הרע". הרי כל החטאים שלנו באים מיצר הרע. אבל לפי דברי הרמב"ן, נפלא. שהרי בא בן אדם להתוודות על כך שפיטם את היצר הרע שלו עד ששכלל אותו וגרם לעצמו להיות צמא לכל מיני תאוות לא נורמליות. וזו הכוונה ש"חטאנו לפניך ביצר הרע", שבראנו לעצמנו יצר הרע חדש.

שמעתי מבן דודי, הרב ר' שמואל לוונשטיין שליט"א, לקשר לכאן את הגמרא במסכת ר"ה דף ד', שם אומרת הגמרא שכורש היה בתחילה מלך כשר, ולבסוף החמיץ. ומנין לנו שהחמיץ? אומרת הגמרא, מזה שכתוב "ויאמר לי המלך והשגל יושבת אצלו". שואלת הגמרא, מהי שגל? אמר רבא בר לימא משמיא דרב, כלבתא. פירש רש"י, למשכב, בני נח הוזהרו על כך. ממשיכה הגמרא לשאול, אם נאמר ששגל זה כלבתא, אז מה מבטיח להם הנביא לישראל לעתיד לבוא, "נצבה שגל לימנך בכתם אופיר". כתם אופיר הכוונה זהב אופיר. אבל אם שגל זו

מקשים העולם, מדוע נקרא ענוי מאכילה ושתיה 'ענוי הנפש', והלא זהו ענוי של הגוף, ואלו הנפש אינה מתענה בזה.

קושיה מעין זו הקשו לגבי תלונת בני ישראל על המן: "ועתה נפשנו יבשה אין כל בלתי אל המן עינינו", וגם כאן לכאורה אינו מובן מדוע אמרו "נפשנו יבשה", והלא הם דברו על ענין האכילה שהגוף הוא זה שנהנה ממנו?

ומתרצים בשם הרב מטשיבין זצ"ל, שהרי על המן ברכו רק ברכה אחת - "המוציא לחם מן השמים" לפני אכילתו, וברכת המזון לאחריו, אך ברכות בורא פרי העץ, אדמה ושהכל, בורא נפשות ואשר יצר - לא יכלו לברך, ממילא גם הנפש היתה יבשה.

הוא הדין לגבי יום כפור. זהו היום היחיד בשנה שבו כמעט בלתי אפשרי לברך מאה ברכות, ולכן יש בו גם ענוי הנפש.

ובנותן טעם להביא כאן את מה ששאלתי פעם את הגר"ח קניבסקי שליט"א על דברי הגמרא (יומא ד, ב), שעוד לפני שדיבר ה' עם משה במעמד הר סיני, הוצרך משה להמתין בתוך הענן ששה ימים, כדי למרק אכילה ושתיה שבתוך מעיו. ושאלתי להגר"ח שליט"א, מדוע הוצרך למרק אכילה ושתיה שבמעיו, הלא אכל רק מן, והמן נבלע באברים?

וענה הגר"ח, שמשה רבנו כנראה קנה אוכל מהגויים בסביבה, כמו שכתוב על בני ישראל שעשו כך. ועל זה שאלתי: אם למשה רבנו היתה אפשרות לאכול מן שהוא לחם רוחני שמלאכי השרת ניזונים ממנו, כיצד הלך לקנות מהגויים אוכל?! וענה הגר"ח שמשה רבנו רצה להרויח את הברכות שיברך על אותם מאכלים, שכן על ה"מן" היה מברך המוציא וברכת הון. וכשקנה מהגויים הרויח ברכת 'מזונותי' 'העץ' 'האדמה' 'בורא נפשות' ו'אשר יצר'.

"ה' ה' קל רחום וחנון"

בגמרא, במסכת ראש השנה דף יז אומר רבינו תם שה' ה' הם שתי מידות של רחמים. אני ה' קודם שיחטא האדם, ואני ה' לאחר שיחטא האדם ויעשה תשובה. ומקשה הרא"ש על רבינו תם. קודם שיחטא האדם אינו זקוק לרחמים, אם כן, מה הכוונה "אני ה'" קודם שיחטא האדם? ומתרץ ר' מרדכי מן זצ"ל, שאמנם קודם שיחטא אדם לא חטא ולכן אינו זקוק לרחמים, אך עצם הדבר שלא חטא, גם הוא תלוי ברחמים מרובים. שהרי אומרת הגמרא במסכת קידושין, אלמלא הקב"ה עוזרו אינו יכול לו ליצר הרע. ממילא, אני ה' - מידת הרחמים - קודם שיחטא האדם כדי שלא יחטא. ואני ה' - מידת הרחמים לאחר שיחטא האדם ויעשה תשובה לקבל את תשובתו ולמחול לו.

בספר "אבן ישפה" כותב הרב בנימין קצנלבוגן, להסביר על פי זה את הפסוק בתהילים פרק עט "עזרנו אלוקי ישענו על דבר כבוד שמך והצילנו וכפר על חטאתך למען שמך" כי אני ה' קודם שיחטא האדם, בזה שאני עוזר לו שלא יחטא, וזו הכוונה "עזרנו אלוקי ישענו על דבר כבוד שמך". כלומר, על ידי שמך - מכבוד

כלבתא, מה מבטיח הנביא לישראל, וכי זקוקים אנו לדבר כזה? עונה הגמרא, בשכר שחביבה התורה לישראל כשגל לעובדי כוכבים זכיתם לכתם אופיר.

ומקשה הנצי"ב, בספרו "העמק דבר" פרשת כי תצא, על הפסוק "לא תביא אתני", וכי לא מצאו חז"ל משהו יותר מוצלח לדמות אליו את חביבות התורה רק כמו שגוי אוהב כלבה!?

אלא, אומר הנצי"ב, זה שהתורה אהובה על עמ"י עוד לא מזכה אותנו בכתם אופיר. רק מפני שהתורה חביבה עלינו בצורה לא טבעית ולא נורמלית, רק מפני שהתורה חביבה עלינו כמו שהשגל לעובדי כוכבים, שזהו דבר לא טבעי, לכן נקבל זהב אופיר.

מסופר על הגאון רבי חיים קנייבסקי שליט"א, שפעם סיפר לנוכדו כי בהיותו צעיר הוא החל ללמוד את מסכת קידושין בעל פה, מלה במלה, כדי שיהיה לו מה ללמוד בליל שבת כשאין חשמל. הוא אכן שינן כחצי מסכת בעל פה, אולם כאשר ראה כי הדבר פוגע בסדרי לימודיו האחרים הוא חדל מכך.

שאלו נכדו: ואיך לא חששת שקבלה זו ללמוד מסכת בעל פה עלולה להחשב כנדר? ענה לו רבי חיים, שספור זה ארע לפני שהוא הגיע לעונת הנדרים!... צא ולמד מה היתה דרגתו עוד לפני גיל שתים עשרה, שרצה ללמוד מסכת בעל פה כדי שלא לבטל את זמנו - ולא יכול היה למצוא לכך שום זמן הפנוי מלמוד אחר!

...חוש המחשבה לחשב מחשבות טובות והרהורים טובים ולב להבין דברי קדש ולהתפלל ולברך כל הברכות במחשבה טהורה. ואני טמאתי אותם בהרהורים ומחשבות זרות (תפילה זכה)

הקדוש ברוך הוא חנן אותנו בחוש המחשבה, על מנת שנחשב בו מחשבות טובות והרהורים טובים, כדי שנבין את דברי קדשו ונתפלל ונברך במחשבה טהורה. אך אנו, במקום להשתמש בהם באופן המשכל והראוי ביותר, טמאנו אותם בהרהורים ומחשבות זרות, וממילא אף תפלותינו וברכותינו אינן ראויות.

אל האדמו"ר מויז'ניץ, ה"אמרי חיים" בא חסיד ותנה לפניו את צרתו: "רבי, יש לי מחשבות זרות בעת התפלה, מה עלי לעשות?".

ענה לו ה"אמרי חיים": "תחלה עלינו לבחון מחשבות זרות מהן? אם אדם קם בחמש בבקר, טובל במקוה וממהר ללמד דף גמרא, ולאחר מכן מתפלל מתוך כבוד ראש - ובכל זאת מחשבות טורדות אותו בעת תפלתו - הן אכן מחשבות זרות.

אך אם אדם קם בשמונה בבקר, שותה כוס קפה ועובר על העיתון שנים מקרא ואחד תרגום, ורק לאחר מכן נוטל את התפלין והולך בניחותא לבית הכנסת, שם משוחח עם כמה ממכריו על דא ועל הא, ולאחר מכן כשמתפלל טורדות אותו מחשבות שונות ומשונות - אין אלו מחשבות זרות כלל ועקר, אדרבה, התפלה היא שזרה לו...".

אוי לי כי הלכתי אחרי עיני

בספר "לחם דמעה" (מובא ב"ילקוט הגרשוני"), כתב, שתחילת התשובה צריכה להיות על ידי העין, כלומר הורדת דמעות כנחל, מפני שהעין היא הגורם הראשון לחטא. זאת על פי מאמר חכמינו זכרונם לברכה (ירושלמי ברכות א, ה), שאמרו כי העין והלב הם שני סרסורי העבירה [המביאים לעברה] - העין רואה והלב חומד. אם כן נמצא שהעין היא המתחילה בחטא, ולה יש דין גרמא בניזקין, ולכן כשהאדם שב בתשובה, צריך להתחיל מהעין, כלומר להוריד דמעות כנחל, על שנגרם לו חטא.

ועל פי הנ"ל מסברים הפסוקים, "עיני נגרה ולא תדמה מאין הפגות וגו'. עיני עוללה לנפשי מכל בנות עירי" (איכה ג, מט-נא), שהנה, האדם נמשל לעיר קטנה, ואבריו הם תושביה (נדרים לב, ב על פי הפסוק בקהלת ט, יד): "עיר קטנה ואנשים בה מעט". למה "עיני ירדה מיס"? התשובה כתובה בהמשך הפסוק, יען כי "עיני עוללה לנפשי", כלומר היא זו שטינפה את נפשי יותר "מכל בנות עירי", הם שאר אברי. ולכן תבוא העין ותקנח בדמעותיה, את החטאים שבהם טנפה את נשמת.

לטהר אתכם מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו

כשאדם חוטא ועובר על רצון ה', הוא עושה בזה שתי רעות: האחת היא המרידה במלך, והשנייה היא הרעה שגרם לעצמו, כשטמא את נשמתו והרחיקה ממקור החיים.

בספר "ייטב פנים" הביא על ענין זה משל: מלך אחד נטע בגינתו עץ נדיר ויקר מאד. ויהי היום, ואדם נכנס בהחבא אל החצר, וטפס על העץ על מנת לגנב מפרותיו. אך אבוי - העץ היה עדין ושברירי, וענפיו לא יכלו לשאת את משקלו של הגנב. הענפים קרסו תחתיהם בקול רעש גדול, והגנב השלך ארצה מגבה רב, תוך שהוא שובר את כל עצמותיו. מכף רגל ועד ראש התכסה כלו בפצעים וחבורות, ונוקק לטפולים רפואיים יקרים כדי להרפא, אך האיש היה עני ורש, ולא ידע מנין יקח את הסכום הדרוש.

שמע זאת אחד מידידיו, ויעץ לו עצה: לך לארמון המלוכה, והתודה לפני המלך על מעשיך. המלך אמנם יכעס בתחילה, אך אם תבכה לפניו, תביע צער וחורטה ותבקש את סליחתו, ודאי הוא ימחל לך על הגנבה, ומי יודע - אולי מתוך כך גם ירחם עליך, והוא יצוה לרפא אותך ולהבריאך.

כך בדיוק הוא מצבו של אדם שנכשל בעברה. הנוק שמביא עמו החטא הוא כפול: חלול שם שמים, וכתם על נשמת החוטא. אך כאשר אדם מגיע לפני ה' לבקש את סליחתו על חלול שמו, מיד מתמלא עליו רחמים, ובנוסף למחילת העוון הרי הוא מנקה אותו מהלכלוך שדבק בו על ידי החטא.

על פי זה, מבאר ה"ייטב פנים" את הפסוק "כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם, לפני ה' תטהרו". אם אדם בא ביום הכפורים מתוך מטרה לבקש את מחילת הקדוש ברוך הוא על אשר פגע בכבוד שמים - "לפני ה' תטהרו", אזי הוא זוכה גם ל"כפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם".

הגליון השבועי "לאור הנר" מחולק ברחבי הארץ ב 7000 עותקים, יהודים יקרים אומרים מתוכם דברי תורה על שולחן השבת. רכישת הקדשה (120 ש"ח בלבד) תסייע בהפצתו. לפרטים נא לפנות למיכאל 0504-147001